

ATATÜRK VE TARİH

Özer Küpeli

“Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır (1931)”

Tarih, en basit şekilde «geçmişin bilimi» olarak tarif edilirken, bu kadar basit bir tanımı yetersiz ve yanlış bulan birçok tarihçi ve sosyal bilimci tarafından daha kapsamlı tanımlar yapılmıştır¹. Söz konusu tanımlar bir araya getirildiğinde genel bir ifadeyle tarihin günümüzdeki olayların geçmişteki yansımalarını inceleyen sosyal bir bilim dalı olduğunu söylemek mümkündür. Bu ise bugünü geçmişin ışığında anlayabilme imkânını bize verir. Zira geçmiş toplumu anlayabildiğimiz vakit bugünün toplumuna egemen olmak kolaylaşacaktır. Geçmiş anlayabilmeyi sağlayabilecek en önemli vasıta ise tarihtir².

İnsan olarak bizler karşılaştığımız meselelerin üstesinden gelebilmek için öncelikle kaynağını ve geçmişteki çözüm yollarını araştırırız. Çünkü meselenin kaynağını bilmek ve bir çözüm yoluna sahip olmak işleri büyük ölçüde kolaylaştıracak, sorunun üzerine gitme cesareti verecektir. Milletler için de aynı durum söz konusudur. Onlar da insanlar gibi problemlerin kaynağını bilmek ve geçmiş tecrübelerden istifade etmek mecburiyetindedirler. Ancak bu noktada gerekli olan milletlerin toplumsal hafızasının canlılığıdır. Bu olmadığı vakit geçmişten bugüne bir ışık tutmak mümkün olmaz ve problemlerin kaynağı tespit edilemez. Ama tarih bilincine sahip bir millet her zaman için toplumsal hafızasını canlı tutar ve gerektiğinde geçmişinden ders çıkarmayı da bilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk de her zaman tarihin gerekliliğine inanmış, cumhuriyeti kurup köklü inkılâp hareketlerine giriştiği en zorlu günlerde dahi millî tarih bilinciyle hareket etmiş ve genel tarih bilgisinden her fırsatta istifade etmiştir. Çünkü onun ifadesiyle *“Tarih bir milletin neler başarabilme gücünde olduğunu gösteren en doğru kılavuzdur.”*³

¹ Tarihin değişik kişilerce yapılmış tanımları için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usûl*, İstanbul 1994, s. 1-5; Ayrıca bkz. Tuncer Baykara, *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*, İzmir 1996, s. 1-4.

² E. H. Carr, *Tarih Nedir?*, İstanbul 1996, s. 66.

³ *Atatürk'ün Vecizeleri*, (Haz. Ferit Ragıp Tuncor), İstanbul 1999, s. 144.

Mustafa Kemal Atatürk'te Tarih Bilinci

Bütün bilimlere olumlu yaklaşan ve hepsine önem verilmesinden yana olan Atatürk'ün dil ve tarih konularına ayrı bir hassasiyetle yaklaştığı bilinmektedir. Ondaki millî tarih bilinci çoğunlukla yeni Türk devletinin inşası sürecinde ortaya çıkan anlık bir gelişme gibi algılansa da, aslında tarih ilgisinin ve millî tarih şuurunun imparatorluktan millî devlete geçiş sürecinin sarsıcı gerçeklerinin bir sonucu olduğu muhakkaktır.

Uzun ve sancılı XIX. yüzyılın ardından XX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için yine krizlerle başlamıştı. Bir yanda uluslar arası bir mesele haline gelmiş Makedonya'daki çözümsüzlük devam ederken, diğer yanda Ermeni komitelerinin faaliyetleri günden güne artarak sürmekteydi. Halk fakirdi, devletin ekonomik durumu da pek iç açıcı değildi. Osmanlı aydınları, dönemin hükümdarı II. Abdülhamit'in imparatorluk topraklarını elde tutma ve kollama siyasetine az çok destek vermekle birlikte, otokrat yönetimine ve dört elle sarıldığı İslamcılık ideolojisine rağmen Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını önleyememesine açıkça muhalefet ediyorlardı. Bu muhalefeti en keskin şekilde ise İttihat ve Terakki Cemiyeti yürütmekteydi. İmparatorluğun kurtuluşunun Abdülhamit'in devrilmesi ve meşrutiyetin geri getirilmesiyle mümkün olacağına inanan İttihatçılar 1908 devrimiyle bunları başardılar. İttihatçıların en önemli kurtuluş reçetesi olarak gördükleri Kanun-ı Esasi'nin ve parlamentonun yeniden işlerlik kazanması Osmanlıcılık ideolojisinin yeniden gündeme gelmesi anlamına geliyordu. Ama çok geçmeden Bosna-Hersek, Girit ve Bulgaristan'ın kaybedilmesi, İtalyanların Trablusgarp'a saldırması ve nihayet Balkan Savaşlarındaki ağır hezimet bu ideolojinin iflası anlamına gelecekti.

Balkan Savaşlarında kolunu bacağına kaybetmiş sadece gövdeden ibaret kalmış bir devletin aydınları artık kurtuluşun sadece ve sadece Türklüğe sahip çıkmakla mümkün olacağına inanmaya başlamışlardı. Aslında bu düşünce çok yeni olmamasına rağmen şimdiye dek uygulanma imkânı bulamamıştı. Fakat İttihatçıların Balkan Savaşlarıyla birlikte millî duygu ve düşünceleri ön plana çıkaran siyasî anlayışları aynı zamanda millî kültür faaliyetleri ile birleşince Türkcülük I. Dünya Savaşı ile birlikte hâkim düşünce haline geldi.

İmparatorluğun hızla çöküşe doğru gittiği bu döneme bizzat şahit olan Mustafa Kemal'de de Türklük bilinci daha okul yıllarındayken oluşmaya başlamıştı. Nitekim 1931 yılında bir sohbetinde Türklüğünün farkına varmasını şöyle ifade etmiştir:

“Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve etkileri hâkimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk'ten başka milletlere, bu arada yanlış bir din anlayışıyla Araplara, sarayın, ordu ve devlet ileri gelenleri arasında bulunan ırktaşlarının etkisiyle Arnavutlara özeJ bir değer veriliyor, onlardan söz edilirken 'kavmi necip' deyimini ile sıfatlandırılarak bu duygunun belirtilmesine çalışılıyor, memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler, ikinci plânda gelen önemsiz halk yığınları sayılıyordu.

Şair Mehmet Emin Yurdakul'un, ilk defa Manastır Askerî İdadisinde öğrenci iken okuduğum 'Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur' mısrasıyla başlayan manzumesinde, bana millî benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum. Fakat ben asıl bunu, orduya katıldığım ilk günlerde, bir Anadolu çocuğunun gözyaşlarında gördüm ve kuvvetle duydum. Ondan sonra Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin övünç dayanağım oldu. Kendimi hiçbir zaman Osmanlılığın telkin ettiği başka milletleri öven ve Türklüğü aşağı gören eksiklik duygusunu kaptırmadım.

Bakınız nasıl oldu? Kurmaylık stajı için verildiğim süvari alayı, Hayfa'da bulunuyordu. Kışla ile deniz arasında geniş bir talim alanı vardı ve piyade acemi eğitim devri yeni başlamıştı. Erleri bölgeden toplanmış Arap gençlerinden, öğretici kadro da tecrübeli ve Anadolulu kıt'a çavuşları olan Türk delikanlılarından kurulu idi. Katıldığım bölüğün alaydan yetişmiş, Makedonya Türklerinden, ileri yaşlı bir yüzbaşısı vardı. Erlere çavuşlar talim yaptırıyor, biz subaylar arada dolaşarak çalışmalarını izliyor ve denetliyorduk. Yüzbaşı, çavuşlarına karşı sert davranıyor, yeni erlere karşı ise fazla şefkatli görünüyordu. Onların herhangi bir şekilde azarlanmasına, hırpalanmasına gönüllü razı olmadığını ısrarla söylüyordu. Hâlbuki talimlerde, Türkçe bilmedikleri için, çavuşların söylediklerini iyi anlayamayan kimi erlerin yanlış hareketlerinin, zaman zaman çavuşların sabırlarını tükettiği, sertçe davranışlarına yol açtığı da oluyordu. Bir gün yüzbaşı, bu yolda hareketten kendini alıkoyamayan bir çavuşunu mimlemiş ve talimden döndükten sonra, birlikte oturduğumuz bölük komutanlığı odasına çağırtmıştı. Takım komutanıyla birlikte gelerek yüzbaşısını saygıyla ve askerce selâmlayan çavuş, yirmi beş yaşlarında dinç ve yakışıklı, ince bıyıklı, elmacık kemikleri fazla kabarık, uyanık bir Türk çocuğu idi. Yüzbaşı, onu millî onurunu ağır şekilde hançerleyen '...Türk!' sözleriyle azarlamaya başlamıştı. 'Sen nasıl olur da kavmi necibi Arap'a mensup, Peygamberimiz Efendimizin mübarek soyundan olan bu çocuklara sert davranır, ağır söz söyler, onların kalbini kırarsın? Kendini bil, sen onların ayağına su bile dökmeye lâayık değilsin...' gibi

*gittikçe manasızlaşan, fakat yaşlı yüzbaşının samimî inancından kuvvet alan sözlerle hakaret ediyor, gittikçe asabîleşiyordu. Ben dikkatle çavuşun yüz ifadesini izliyordum. Başlangıçta üstünde bir babaya duyulan saygının içtenliği okunan çizgiler sertleşmeye, içten gelen haklı bir isyanın ateşleri gözlerinde okunmaya başlamıştı. Fakat gerçek itaatın simgesi olan her Türk askeri gibi bu da iç duygularını gemlemesini bildi. Sessizce göz pınarlarından dökülmeye başlayan yaş damlaları, yanaklarında birbirini kovalayarak bıyıkları üstünde toplanıyor ve kendini böylece yatıştırmaya çalışıyordu. Ben, bir taraftan üzgün ve sinirli, bu sahneyi seyreder ve söylenenleri dinlerken, bir yandan da içimde bir isyan duygusu şahlıyor ve şöyle düşünüyordum: 'O erin bağlı olduğu kavim, birçok bakımdan necip olabilirdi. Fakat çavuşun, yüzbaşının ve benim bağlı olduğumuz kavmin de tarihleri şerefle dolduran büyük ve asil bir millet olduğu da bir an şüphe götürmez bir gerçektir. Türklük hakkındaki o günkü görüş ise doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka milletlerde şu veya bu sebeple üstünlük var sayarak, kendini onlardan aşağı görüp nefesine olan güveni yitirmesindedir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanımak ve tanıtmak gerekmektedir' dedim ve o andan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp kendine güvenmesini ülkü bildim.'*⁴

İşte onda daha okul sıralarındayken oluşan bu Türklük bilinci aynı zamanda tarihe ilgi duymasını da sağlamış, geçmişin muhasebesini yaparken ondan ders almış, bu dersler sayesinde hem kendisinin hem de ülkesinin geleceğine yön vermiştir. “*Tarih ne güzel aynadır. Bahusus ahlakta mütekâmil olmayan kavimler en büyük mukaddesat karşısında bile hasis hissiyata tâbi olmaktan men-i nefis edemiyorlar. Tarihin sinesine geçen büyük hâdisatta, bu hâdiseler içinde âmil ve fâil olanların etvar ve harekât ve muamelâtı onların ahlak seciyelerini ne bâriz gösterir.*”⁵ Genç yaşlarda sahip olduğu bu bilinçle hareket eden Mustafa Kemal Atatürk gerek Millî Mücadele yıllarında, gerekse Cumhuriyetin ilanı sürecinde Türklük şuurunu ve Türk Milleti'nin sıradan bir tarihe sahip olmadığını her fırsatta ifade etmiştir. Zira yeni Türk devletinin kuruluşu aşamasında milletin her şeyden önce kendine güveninin gelmesinin gerekliliğine inanmıştı.

Mustafa Kemal Atatürk'e göre Millî Mücadele'nin başarıya ulaşip da vatan toprakları düşman işgalinden kurtarılmasıyla her şey sona ermemişti. Asıl mücadele şimdi başlıyordu. Ama bu sadece yıkılmış, harap olmuş bir ülkenin kalkınma mücadelesi değildi.

⁴ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1999, s. 203-204.

⁵ Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebatı'na Ait Tarihçe*, (Haz. Uluğ İğdemir), Ankara 1990, s. 27.

Aynı zamanda millet bilincini oluşturma, ona güven, millî şuur, yeni bir vatan anlayışı ve sevgisi verme amacını taşıyordu⁶. Enver Ziya Karal'a göre Millî Mücadele'nin devamı bir kültür mücadelesiydi⁷. Bu kültür mücadelesinde Atatürk'ün en fazla istifade edeceği vasıtalardan birisi tarih olacak, Cumhuriyetin ilanından sonra giderek artan bir şekilde tarihle ilgili çalışmalara yoğunlaşacaktır. Çünkü onun düşüncesine göre tarih ortak milli kültürün en önemli yaratıcılarından birisidir⁸. Sahip olduğu tarih sevgisi ve bilgisi ona milletini ve milletin yapabileceklerini tanıma imkânı sağlamıştır ki, “*Atatürk'ün faydalandığı en güçlü silahlardan birisi zeka ve dehası ise, ikincisi tarih bilgisidir*”⁹.

Atatürk'ün Tarih Araştırmalarına Önem Vermesinin Nedenleri

1923'te kendisine fahri profesörlük verme kararı alan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden gelen heyete de gençlik yıllarından itibaren tarihe ilgi duyduğunu belirtip, bu unvanın edebiyat yerine tarih alanından verilmesini istemiştir. Unvanın takdiminde de “*Eminim ki, millî istiklalimizi ilim sahasında fakülteniz devam ettirecektir*” demekle tarihin önemine vurgu yapmıştır¹⁰. Bununla birlikte ondaki tarih bilgisi ve sevgisinin tek nedeni imparatorluktan millî devlete geçiş sürecindeki sarsıntılar değildir. Öteden beri duyduğu okuduğu Türklere yönelik iftira derecesindeki iddialar da Atatürk'ün tarihe özel bir alaka duymasına sebep olmuştur.

Hemen hepsi batılı düşünür ve tarihçilerce ortaya atılan bu iddialar genel başlıklarla şunlardır:

a) Türklerin Sarı Irktan Olduğu İddiası

1930'lu yıllara gelinceye değin Türkiye'de doğru dürüst yapılmış tarih araştırmaları bulunmuyordu. Önceki yüzyıllara ait yazılmış tarihlerin birçoğu analitik değerlendirmelerden ve yorumlardan uzak Osmanlı tarihine hasredilmiş hanedan tarihleri özelliğindedir. Bununla birlikte Tanzimat döneminde bizde de Batı tarzı modern tarihçiliğin başlamasıyla Türk tarihinin eski dönemlerine ilgi duyulmaya başlamıştır. Fakat bu konuda ortaya konulan eserlerin birçoğu Batılı tarihçilerin yaptığı çalışmaların

⁶ Ayfer Özçelik, “Atatürk ve Tarih Şuuru”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XII/35, (Temmuz 1996), s. 601.

⁷ Enver Ziya Karal, “Atatürk'ün Türk Tarihi Tezi”, *Atatürk ve Devrim*, Ankara 1998, s. 85.

⁸ Turhan Feyzioğlu, “Atatürk ve Tarih”, *Atatürk Haftası Armağanı*, Ankara 1986, s. 6.

⁹ Bayram Kodaman, “Atatürk ve Tarih”, *Atatürk ve Kültür*, Ankara 1982, s. 5.

¹⁰ Mehmet Saray, “Atatürk ve Türk Tarihi”, *Türk Kültürü*, XXII/249, (Ocak 1984), s. 3; Ayrıca bkz. Şemsettin Günaltay, “Atatürk'ün Tarihçiliği ve Tarih Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra”, *Bellekten*, III/10, (1939), s. 273-274.

doğrudan Türkçeye çevirisinden ibaret olduğundan Türklerin sarı ırktan olduğu inancı yerleşmişti.

Yeniçağın sonlarından itibaren Avrupalı düşünürler insanları zekâ düzeylerine göre tasniflemeye başlamışlardı. Onların görüşüne göre Batılılar beyaz ırka mensuptular ve ileri zekâlarından ötürü oldukça medeniydiler. Buna karşılık doğulular ise sarı ırktan olup zekâ düzeyleri geri olduğu kadar barbardılar. Bu anlayış bağlamında Türkler de sarı ırka mensup kabul ediliyor ve bu da bir aşağılama vasıtası olarak kullanılıyordu. Baştan beri bu düşünceye karşı çıkan Atatürk döneminde tarih ile ilgili yapılan araştırmaların büyük bir kısmını bu alana yöneliktir.

b) Türklerle İlgili Olumsuz Düşünceler

Türklerin sarı ırka mensup olduklarıyla ilgili iddiaların yaygınlık kazanmasının bir sonucu medenî anlayış ve kabiliyetten yoksun oldukları düşüncesidir. Öyle ki, XIX. yüzyılda Avrupalı aydınların büyük bir kısmı Osmanlı Devleti'ni ve onun hâkim unsuru Türkleri beğenmiyorlardı. Aslında bu anlayış daha öncesinde de vardı. Baştan beri Osmanlı ülkesine gelen seyyahlar Türklerin kötülüklerinden ve barbarlıklarından bahsediyorlardı. Diğer taraftan Osmanlı ülkesinde yaşayan başta Hıristiyanlar olmak üzere farklı etnik unsurları ise Türklerin hâkimiyetinden kurtarılmasını gerekli görüyorlardı. Bu bağlamda XIX. yüzyılda yapılan ıslahatları dahi yeterli bulmadıkları gibi, Türkleri anlayışsızlıkla ve yeteneksizlikle itham ediyorlar, hiçbir medenî eser veremediklerinden dem vuruyorlardı. Hatta daha ileri gidenler Türkleri Avrupa'dan ve Anadolu'dan kovulması gereken barbarlar olarak nitelendiriyorlardı.

c) Anadolu Topraklarına Yönelik İddialar

Batı dünyası için Türklerin 1071'de Anadolu'ya girişi büyük bir sorundu. Hele ki XIV. Yüzyıl ortalarında Rumeli'ye geçiş, 1453'te İstanbul'un fethi, sonraki yüzyılda Türk ordularının Orta Avrupa'ya kadar ilerlemesi meseleyi daha da büyütüştü. İşte Şark Meselesi olarak adlandırılan bu durumun çözümü için Türklerin önce Avrupa'dan sonra da Anadolu'dan atılması gerekiyordu. Bu olduğu takdirde Türkler geldikleri yere Orta Asya'ya gönderilecek, Batının kendi medeniyetinin temellerini oluşturan (Doğu) Roma İmparatorluğu yeniden tesis edilecekti¹¹.

¹¹ Geniş bilgi için bkz. Bayram Kodaman, "Şark Meselesi ve Tarihi Gelişimi", *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu*, Ankara 1992, s. 59-63.

Klasik Roma medeniyetini yeniden diriltmek mümkün olmadığı için bunun yerini alacak devlet Yunanistan idi. XX. yüzyılda Avrupa'nın şımarık çocuğu muamelesine tabi tutulan Yunanistan, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile savaşmamış olmasına rağmen Mondros Mütarekesi'nden sonra Şark Meselesi'nin çözümünün bir parçası olarak Anadolu'ya Büyük Yunanistan'ı gerçekleştirmek amacıyla işgallere başlamıştı. Hiçbir hakka ve hukuka sığmayan bu hareketin Yunanistan için dayanağı ise eski Yunan ve Bizans'ın kültürel mirasçıları oldukları şeklindeydi.

Anadolu'nun batısında hak iddia eden Yunanistan'ın aksine doğuda da tarihin hiçbir döneminde müstakil bir devlet kuramamış olmalarına rağmen Ermeniler hak talep etmekteydiler. Onların iddiasına göre ise Ermeniler Türkler gelmeden önce bu topraklarda yaşamaktaydılar ve Türkler gelip onların topraklarını zorla ellerinden almışlardı.

İşte Batı'nın oyuncağı konumundaki bu iki ulusun iddiaları ve talepleri Mustafa Kemal Atatürk'ü fazlasıyla rahatsız ediyordu.

Atatürk'ün Türk Tarih Tezi

Küçük yaşlardan itibaren tarihe duyduğu ilgi yukarıda sayılan sebeplerle birleşince Atatürk tarih araştırmalarına özel bir önem vermiştir. Çünkü o her şeyden önce şu soruların net bir şekilde cevaplanmasını istemektedir.

- Türkiye'nin en eski yerli halkı kimlerdir?
- Türkiye'de ilk medeniyet nasıl kurulmuş veya kimler tarafından getirilmiştir?
- Türklerin cihan tarihinde ve dünya medeniyetinde yeri nedir?
- Türklerin bir aşiret olarak, Anadolu'da devlet kurmaları bir tarih efsanesidir. Şu halde bu devletin kuruluşu için başka bir izah bulmak lazımdır.
- İslam tarihinin gerçek hüviyeti nedir? Türklerin İslam tarihinde rolü ne olmuştur?¹²

1932'de Ankara'da tarih profesörleri ve öğretmenlerinin katılımıyla toplanan I. Türk Tarih Kongresi'nde bu sorulara cevap bulma amacını taşıyan Türk Tarih Tezi

¹² Karal, *a.g.m.*, s. 88.

tartışılmaya açıldı. Kültür alanında bir devrim olarak nitelenen bu tezin temeli şunlara dayanmaktadır¹³:

“Türk milletinin tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istenildiği gibi yalnız Osmanlı tarihinden ibaret değildir. Türk'ün tarihi çok daha eskidir ve bütün milletlere kültür ışığını saçmış olan millet Türk milletidir.”

“Türk ırkı, çok kere öne sürüldüğü gibi sarı değildir. Türkler beyaz insanlardır ve brekisefaldır. Bugünkü yurdumuzun sahipleri, en eski kültür kurucularıyla aynı vasıfları taşıyan çocuklarıdır.”

“Türkler yayıldıkları yerlere medeniyetlerini de götürmüşlerdir. Irak, Anadolu, Mısır, Ege medeniyetlerinin ilk kurucuları Orta Asyalılardır. Biz bugünkü Türkler de Orta Asyalıların çocuklarıyız.”

Türk Tarih Tezi, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde tarih alanında yapılan en güncel arkeoloji, antropoloji araştırmaları sonucunda elde edilen bulgulara dayanmaktadır.

1937'de 2. toplanan Türk Tarih Kongresi'nde Türk Tarih Tezi bu sefer yabancı bilim adamlarının da yorumlarına açıldı.

Türk Tarih Tezi ekseninde yapılan bütün bu çalışmalar ve tartışmalarla Atatürk, Türk ve Dünya tarihini bir takım tekellerden, ideolojilerden uzaklaştırmak, Avrupa ve Avrupa'yı merkez alan görüşlerden kurtarmak istemiştir. Medeniyetlerin tek bir devletin değil, tüm dünyanın ortak paydası olduğunu, ayrımcılığın ortadan kalkmasıyla insanların daha huzurlu ve müferreh olacağını düşünmüştür¹⁴.

Atatürk'ün Tarihle İlgili Yaptırdığı Çalışmalar

Atatürk'ün tarihle ilgili araştırmaları yönlendirmeye girişmeden önce bu alanda çıkmış en yeni kitapları içeren bir kitaplık oluşturduğu bilinmektedir. Ardından burada topladığı kitapları kendisi ve bu alanda yetişmiş kimselerle okumuş, notlar almış ve değerlendirmelerde bulunmuştur¹⁵.

¹³ Türk Tarih Tezi'nin devrin siyasî anlayışı çerçevesinde ciddi ve eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Büşra Ersanlı Bahar, *İktidar ve Tarih, Türkiye'de “Resmî Tarih” Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İstanbul 1992; Bu teze en büyük eleştiriyi ise kongrenin devam ettiği sırada bizzat Zeki Velidî Togan yapmıştır, bkz. *I. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, İstanbul 1932, s. 99, 161, 167-174; Atatürk dönemi tarihçiliğinin kısa bir değerlendirmesi için bkz. İlber Ortaylı, “Atatürk Devrinde Türkiye'de Tarihçilik Üzerine Bazı Gözlemler”, *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul 2001, s. 107-114.

¹⁴ Azmi Süslü, “Atatürk ve Tarih”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara 1995, s. 256.

¹⁵ Karal, *a.g.m.*, s. 88.

Türk tarihinin ortaya çıkarılmasına yönelik bir diğer icraatı 23 Nisan 1930'da toplanan 6. Türk Ocakları Kurultayı'nda *Türk Tarihi Tetkik Heyeti* adıyla bir komitenin kurulması ve faaliyete geçirilmesi olmuştur. Afet Hanım ile Mehmet Tevfik, Hasan Cemil, Sadri Maksudî, Şemseddin, Vasıf ve Yusuf Ziya beylerden oluşan bu heyete Atatürk tarafından verilen ilk vazife ise Türk tarihini her yönüyle ele alan bir tarih kitabı hazırlamaları olmuştur¹⁶.

Konunun uzmanlarınca yazılmayan bir kitabın doğuracağı sakıncalara rağmen Atatürk'ün ısrarıyla sıkı bir çalışma sonucu hazırlanan eser *Türk Tarihinin Ana Hatları* adıyla 1930 yılında basılmıştır. Yalnız 100 nüsha basılan ve kısa süreli bir çalışmanın sonucu olan bu eser içeriğindeki tarih ve bilgi hataları yüzünden pek çok eleştiriye maruz kaldığı gibi Atatürk tarafından da beğenilmemiştir¹⁷.

Pek başarılı netice vermeyen bu ilk heyet çalışmasından sonra Atatürk'ün yönlendirmesiyle okullarda okutulmak üzere yanlışların düzeltildiği dört ciltlik yeni bir tarih kitabının yazımına başlandı. Bu kitabın müsveddeleri bizzat Atatürk tarafından kontrol edildi ve tashihi yapıldı¹⁸.

Bu eserlerde en büyük eksikliğin metot konusunda olduğunu fark eden Atatürk, bu eksikliği ortadan kaldırmak için 1932-1938 yılları arasında tarih metodolojisine ait bir dizi kitabın tercüme edilmesini sağlayıp bastırtmıştır. Bu kitaplar şunlardır¹⁹:

- Gustave Le Bron, *Tarih Felsefesinin İlmî Esasları*, (çev. Haydar Rıfat), İstanbul 1932.
- Gabriel Hanotaux, *Tarih ve Müverrihler*, (çev. Ahmet Refik), İstanbul 1932.
- E. Bernheim, *Tarih İlimine Giriş, Tarih Metodu ve Felsefesi*, (M. Şükrü Akkaya), İstanbul 1936.
- G. Monod, *Tarihte Usul*, (çev. Kazım Şinasi Dersan), İstanbul 1938.

Tarih yazımı ile alakalı çalışmaların dışında bir diğer faaliyet de tarihle ilgili kurumların tesisi olmuştur. Bu kurumların ilki 15 Nisan 1931'de Atatürk'ün koruyucu

¹⁶ Afet İnan, *Atatürk'ten Hatıralar*, Ankara 1955, s. 82.

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alaka ve Görüşlerine Dâir Hatıralar", *Belleten*, III/10, (1939), s. 347-350.

¹⁸ Karal, *a.g.m.*, s. 90.

¹⁹ Cengiz Orhonlu, "Atatürk ve Tarih Görüşü", *Türk Kültürü*, VI/61, (1967), s. 30.

başkanlığında kurulmuş olan ve hali hazırda Türk Tarih Kurumu olarak faaliyet gösteren cemiyet olmuştur.

Bu cemiyetin öncülüğünde 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara'da I. Türk Tarih Kongresi toplanmış ve Atatürk katılımcılara hitaben şu konuşmayı yapmıştır: “Bizim milletimiz derin bir maziye maliktir. Bu düşünce bizi elbette altı yedi yüz yıllık Osmanlı Türklüğünden, Selçuklu Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin her birine müsavi olan Türk devletlerine kavuşturur.”²⁰

Yine bu cemiyet tarafından çıkarılan ve ölümünden önce son gördüğü kitap olduğu belirtilen *Bellekten* dergisinin de isim babası Atatürk olmuştur²¹.

Tarihle ilgili araştırmaları akademik bir platformda da yürütmeyi amaçlayan Atatürk bununla alakalı olarak bir fakülte kuruluşuna da çaba sarf etmiş ve bu çalışmalar 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuyla neticelenmiştir.

Sonuç

Tarihi hem yapan hem de yazan ender bir şahsiyet olarak Atatürk'ün tarihe ilgisi alelade bir konu değildir. O tarihi ciddi ve gerekli bir bilim dalı olarak görürken, hemen her fırsatta önemine vurgu yaptığı tarih şuuruna milletin her ferdinin de sahip olmasını istemiştir. Çünkü onun düşüncesine göre millî bir duruş için bu gereklidir. Bunun içindir ki daha Millî Mücadele yıllarından itibaren Türk tarihini ve şuurunu manevi bir araç olarak kullanmıştır. Ancak Atatürk, gerek tarih araştırmaları sırasında gerekse tarih şuurunun, bilincinin kazandırılmasında diğer konularda olduğu gibi akılcılık, millîlik, gerçekçilik ve bilimsellik yolunu seçmiştir.

²⁰ Süslü, *a.g.m.*, s. 259.

²¹ Afet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Bellekten*, III/10, (1939), s. 244.